

מצינו שפעמים הוא פוסק דלא כהכלל ומחמיר אף בדרבנן, לכן דוחק לומר שסמך על מה שכבר פירש הכלל במקום אחר ויותר יש לתלות שכיון שראה שרבו פסק בהם לחומרא, לכן הניח הדבר בלא הכרעה כי מחד גיסא ע"פ רוב נמשך אחר רבו ר"ח בפסקיו וכמש"כ הרמב"ן [נומכאן נלמד עד כמה דבריו חשובים בעיניו] אך מאידך נוטה הוא אחר הכלל דתיקו בדרבנן לקולא, לכן כיון שמצא במקומות אלו פסק מפורש מרבו היפך הכלל הנראה בעיניו, לכן לא קאמר לא הן ולא לאו אלא הניח הדבר ללא הכרעה וכספיקא, ואין לנו לתמוה על הדבר שהרי מצוי לרוב בספרי הראשונים, שכתבו כללים ואעפ"כ כשראו פסק מפורש בקודמיהם, כש"כ מן המפורסמים שבגאונים, הניחו הכלל שמחזיקים בו וחששו לדבריהם, ואי אהני להו דברי הגאונים לפסוק היפך הכלל הנראה בעיניהם כש"כ שאהני לעשות הדבר כספיקא ולא להכריע בו לא הן ולא לאו וכש"כ גבי כללים כעין תיקו שאינם כללים מבוררים כולי האי דהא אשכחן שנחלקו בהם גאונים וראשונים.

ובמו כן נראה לומר גבי תרי לישני, שהרי"ף העתיקן ולא הכריע להדיא לא כלישנא קמא ולא כלישנא בתרא, דכל כהאי גוונא, שיש לנו לתלות דמספקא ליה [כגון

עג. הרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשנה כתב וז"ל: וכן חברו [בזמן הגאונים] חיבורים בפסקי הלכות מהם בערבית ומהם בעברית כגון הלכות גדולות והלכות קטועות והלכות פסוקות והלכות רב אחא משבחה וזולתם, וההלכות אשר הרב הגדול רבינו יצחק זצ"ל הספיקו במקום כולם, לפי שהם כוללים כל תועליות הפסקים והמשפטים הנצרכים בזמנינו כלומר זמן הגלות, וכבר בירר בהם כל השגיאות שנפלו בפסקי קודמיו, ולא

שרבו או איזה גאון פסק כלישנא קמא] יש לנו לומר כן, דדוחק לומר שסמך על הכלל שכבר פירש "דסוגיין בכוליה תלמודא כלישנא בתרא" חדא מפני שגם כשדעתו לפסוק כלישנא בתרא, כמעט בכל מקום הוא טורח לפרש דהכי הלכתא או שמשמיט ללישנא קמא. ועוד, כיון שפעמים הוא נוטה מן הכלל שכתב ומשמיט ללישנא בתרא בלי לתת שום טעם לדבר [וכבר הרגישו הרמב"ן והרשב"א שע"פ רוב נוטה מן הכלל לחומרא בשל תורה] א"כ כבר קשה לומר שסמך עלינו שנבין דדעתו לפסוק כלישנא בתרא בכל מקום שהעתיק ב' הלשונות ולא פירש, לכן נראה שבכל מקום שנוכל לומר דמספקא ליה ניחא טפי לתלות בזה מלומר שסמך על מה שכבר פירש לכלל.

וקודם שנביא דוגמאות בהם הרי"ף הביא תרי לישני ותיקו ולא הכריע כלום ונבארם ע"פ הדרך שכתבנו [שיש לתלות דמספקא ליה] נאמר כי הגם שלפי דרך זו ירבו מנין המקומות בהם צריכים אנו לומר שהרי"ף הניח הדברים בלא הכרעה, מ"מ ריבוי הספיקות אינו מן הדברים התמוהים, אדרבה יש בו בכדי להניח דעתינו בדבר שלכאורה נראה באמת תמוה והוא דהרמב"ם כתב באחת מאגרותיו שהוא לא חלק על הרי"ף אלא בשלושים מקומות או יותר^{עג} והמנין

הוקשו לנו בהם אלא הלכות מועטות [תרגום אחר: ואין תפישה עליו בהם אלא בהלכות מועטות] לא יגיעו עד עשר בשום פנים.

הרי שכתב הרמב"ם דלא הוקשו לו בכל ההלכות שכתב הרי"ף אלא הלכות מועטות שבהם יש תפישה עליו ועכ"פ לא יגיעו לעשר. ולכאורה הוא דבר מפליא מאד, ואמנם דברים אלו כתבם הרמב"ם בהקדמה לפירוש המשנה, וכידוע הפירוש הזה נכתב בצעירותו ומסתברא שאח"כ בכותבו את

המצומצם הזה שנקט הרמב"ם לכאורה יש לתמוה עליו [אפי' נאמר שנתכוון עד ארבעים ואפי' עד חמישים], כי אם באנו למנות כל המקומות בהם דייקו הפוסקים מדברי הרי"ף והרמב"ם דפליגי, אזי נראה שיעלה למנין גדול הרבה יותר מהמנין שנקט הרמב"ם ולא יתיישב זה אא"כ נאמר שהרמב"ם ס"ל שהרי"ף הניח הרבה דברים בלא הכרעה וממילא אף אם הרמב"ם הכריע בהם אינם במנין המחלוקות שנקט וגם אחר שנאמר כן נראה שעדיין צריכים אנו לומר שגם הרמב"ם הניח דברים רבים בלא הכרעה ואז גם אם הרי"ף הכריע, הרמב"ם שהניחו

בלא הכרעה לא פליג ונראה שרק כך אפשר שיתיישב המנין ד"שלושים מקומות או יותר" שכתב הרמב"ם ואנחנו נביא לקמן הרבה מקומות שנוכל לומר כן ואלו שנביא לדוגמא בעלמא רק ממה שבא בדרכינו אגב עיקר חקירתנו גבי תרי לישני ותיקו.

ב

ונתחיל בדוגמא שיש ללמוד ממנה הרבה על הדרך שבה הרי"ף סותם את ספקותיו ומתוך כך נבוא גם לחיבורו של הרמב"ם ונבאר את הדרך שבה הוא סותם את ספקותיו.

וז"ל: אמנם מה שזכרתם על [שם] רבינו יצחק ז"ל, בזה המקום הוא זולת מה שאמרנו בלי ספק [כלומר חולק על מה שאמרנו] והוא דבר בלתי צודק, אמנם לא ידעתי אם אמר זה ר' יצחק ז"ל או לא, וזה שאנחנו חלקנו עליו בקצת מקומות כמו שלושים מקום או יותר [קצתם] ממה שתפס עליו תלמידו רבינו יוסף הלוי ז"ל בשבועות ובכתרא וקצתם אנחנו הערנו עליהם, ומצאתי קצתם נכשל בהם רבינו חננאל ז"ל כמותו [כמו הרי"ף] וכבר עשינו קונדרסין באותם המקומות אמנם עדין לא יצאו לתכלית הפעולה וכו' ע"ש.

הרי שכתב הרמב"ם בתשובה זו שחלק על הרי"ף בשלושים מקומות או יותר, חלקם ממה שכבר חלק עליו תלמידו ר"י מיגאש [והרמב"ם החזיק בדבריו] וחלקם ממה שהרמב"ם חלק עליו מעצמו, והעיר שפעמים טעותו של הרי"ף היא מפני שנמשך אחר טעותו של רבינו חננאל [שע"פ רוב מסכים לדבריו כמש"כ הרמב"ן].

הרי שמזמן שחיבר הרמב"ם את פירושו למשנה ועד שחיבר את ספרו הגדול גדל מנין המקומות בהם ראה לחלוק על הרי"ף אבל עדין גם אם נאמר דשלושים מקומות או יותר יכול שיגיע גם לחמישים, עדין המנין הזה מצומצם מאוד ביחס לכל המקומות שכתבו הפוסקים שנראה דהרי"ף והרמב"ם פליגי.

חיבורו הגדול משנה תורה נתוספו דברים שדקדק בהם ועלה מנין המחלוקת, וכמו שהרמב"ם עצמו חזר בו בכמה דברים שכתב בפירושו למשנה [וכן כתב באיגרת שיש כמו עשר דברים שחזר בו, כי בתחילה נמשך אחר דעת איזה גאון מן הגאונים ואח"כ נתברר לו שאין דברי אותו גאון נכונים] וכמו כן יש לומר גבי חיבורו של הרי"ף דבתחילה לא ראה אפי' עשר מקומות שיש להשיב על דבריו אבל אח"כ כשחיבר את חיבורו הגדול מצא עוד דברים שנראו טעות בעיניו.

ובאמת מצינו איגרת להרמב"ם שנכתבה אחר שחיבר את חיבורו הגדול ומתוך דבריו שם מבואר שנתרכו המקומות כמו שלושים או יותר שבהם חולק הוא על הרי"ף ונביא תוכן האיגרת [איגרות הרמב"ם הוצאת שילת דף תרנ"ב] באותה איגרת נשאל הרמב"ם ע"י ר' נהוראי בר' הלל הדיין בענין הגמ' דכתובות נ"ב: אמר ליה רב חסדא לרב יוסף מי שמיע לך מינה דרב יהודה ארוסה יש לה מזונות או אין לה מזונות ואיכא התם תרי לישני וכתב הרי"ף: וקא פסקי רבנן כהאי לישנא בתרא והני מילי לאחר י"ב חודש עכ"ל הרי"ף, ועל התנאי הזה דהני מילי לאחר י"ב חודש חולק הרמב"ם אלא שכתב שם באיגרת שקרוב אצלו שבזה המקום לא טעה רבינו יצחק אמנם הגהת מי שאינו מבין היא ונכנסה בנוסח ההלכות.